

Ludwik Kolankowski. Historyk monarchii jagiellońskiej, organizator życia naukowego, polityk

*Mikołaj Tomaszewski
Toruń*

W dniu 21 kwietnia 2016 r. w Collegium Humanisticum odbyła się konferencja pt. „Ludwik Kolankowski. Historyk monarchii jagiellońskiej, organizator życia naukowego, polityk”. Organizatorami spotkania byli Instytut Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu oraz Polskie Towarzystwo Historyczne, Oddział w Toruniu. Celem sesji naukowej było przedstawienie kilku aspektów z życia prof. Ludwika Kolankowskiego, pierwszego rektora toruńskiego uniwersytetu. W spotkaniu brali udział nie tylko pracownicy IHiA, ale także badacze z Krakowa oraz Łodzi.

Obrady otworzył prof. dr hab. Wiesław Sieradzan, który przypomniał obecnym, w jak trudnych czasach przyszło pracować pierwszemu rektorowi toruńskiej uczelni. Było to oczywiście związane z burzliwym okresem dwudziestolecia międzywojennego, II wojną światową, jak i nowym systemem władzy, który po 1945 r. wpływał na kształtowanie się polskiej nauki. Otwierający obrady wspominał także uczniów Kolankowskiego, którzy w późniejszym okresie stali się uznanymi naukowcami. Do tego grona zaliczyć należy profesorów Andrzeja Tomczaka, Jerzego Serczyka, Zofię Libiszowską oraz Ewę Maleczyńską. Następnie głos zabrali prof. dr hab. Krzysztof Mikulski, prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego, a także Waldemar Rozykowski, dyrektor IHiA. Obaj zwrócili uwagę na kwestie pamięci o ojcach założycielach UMK. Stwierdzili, że tego typu spotkania są potrzebne, a obecna sesja naukowa może się stać pewnego rodzaju inspiracją do organizowania podobnych spotkań w niedalekiej przyszłości. Co więcej, Krzysztof Mikulski zwrócił uwagę na fakt, że Ludwik Kolankowski jako jedyny rektor UMK doczekał się popiersia, które do dzisiaj znajduje się przed budynkiem rektoratu UMK.

Pierwszy referat zatytułowany „Pomiędzy polityką a nauką. Ludwik Kolankowski w pierwszych miesiącach 1919 roku”, wygłosiła prof. dr hab. Joanna Gierowska-Kałuża z Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Autorka szczegółowo omówiła nie tylko relacje, często złe, jakie łączyły Kolankowskiego z Józefem Piłsudskim, ale również problemy, które ten historyk napotykał w początkach pracy naukowej. Związane to było przede wszystkim z niepewną sytuacją polityczną, jak i wojną polsko-sowiecką, która wpływała na życie codzienne na Wileńszczyźnie. Dużo miejsca poświęcono okresowi wileńskiemu, ponieważ Kolankowski był bardzo zaangażowany w tworzenie struktur tamtejszej uczelni wyższej. Warto nadmienić, że musiał wyprzedawać majątek żony, by móc realizować swoje pomysły, a także rozwijać się naukowo. Autorka referatu, oceniając postać Kolankowskiego, stwierdziła, że był historykiem z powołania i prawdziwym człowiekiem nauki.

Drugim referentem był dr Przemysław Żakowski z Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wygłosił on referat pt. „Uniwersytety we Lwowie i Krakowie na naukowej drodze Ludwika Kolankowskiego”. Prelegent zwrócił tutaj szczególną uwagę na osoby, które spotykał Kolankowski podczas swojej kariery zawodowej. Wśród nich znaleźli się m.in. prof. Ludwik Finkiel oraz prof. Tadeusz Wojciechowski, na których seminaria uczęszczał. Pierwszy rektor UMK uczestniczył również w seminariach z prawa rzymskiego. Promotorem jego pracy doktorskiej był prof. Teofil Ciesielski, a przedmiotem rozprawy były stosunki dyplomatyczne pomiędzy Hadrianem VI a Polską. Habilitował się natomiast 13 czerwca 1913 r. na podstawie pracy pt. „Zygmunt August, Wielki Książę Litwy do roku 1548”. W 1928 r. prezydent Ignacy Mościcki nadał Kolankowskiemu tytuł profesorski.

Ostatnim prelegentem w tej części konferencji była dr Anna Brzezińska z Uniwersytetu Łódzkiego. Przedstawiła ona referat „Ludwik Kolankowski w świetle Zapisków Pamięnikarskich”. Autorka stwierdziła, że trudno przypisać tego naukowca do jednego konkretnego ośrodka naukowego. Związany bowiem był z Wilnem, Lwowem, Krakowem, a po II wojnie światowej z Łodzią i Toruniem. Znalazł swoje stałe miejsce w polskiej historiografii mimo niedużej liczby publikacji naukowych, których łącznie było pięćdziesiąt sześć. O zasługach profesora świadczyć może chociażby fakt, że jego biogram znajduje się w *Polskim Słowniku Biograficznym*, autorstwa prof. Aleksandra Gieysztor. Anna Brzezińska szczegółowo omówiła zawartość pamiętników, które pozostawił po sobie historyk. Znaleźć tam można wiele informacji dotyczących wsi, na której się wychowywał, a którą często idealizował. Co ciekawe, nie wspominał w swoich zapiskach o relacjach z najbliższą rodziną lub przyjaciółmi.

Po tym referacie nastąpiła dyskusja, w której wzięli udział m.in. prof. Janusz Mańtek, prof. Stanisław Roszak, a także dr hab. Piotr Oliński. Dyskutowali skupili się na temacie wpływu polityki na działania Kolankowskiego w dwudziestolecie międzywojennym oraz na cechach charakteru założyciela UMK. Uczestnicy dyskusji potwierdzili, że wiele porażek zawodowych, które dotknęły tego naukowca, wpłynęło na jego późniejsze życie, również osobiste.

Część drugą obrad otworzył dr hab. Tomasz Kempa, prof. UMK, który przedstawił w swoim wystąpieniu Kolankowskiego jako badacza dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego i dynastii jagiellońskiej z perspektywy współczesnych badań historycznych. Referent stwierdził, że badania te do dzisiaj nie straciły na wartości, co więcej, stanowią one punkt wyjścia dalszych badań nad dziejami Litwy w epoce nowożytnej (XVI–XVIII w.) dla wielu współczesnych badaczy zajmujących się podobną tematyką. Notabene, kilka prac autorstwa tego znakomitego badacza dynastii Jagiellonów doczekało się nowych wydań. Niestety, część wyników badań prowadzonych swego czasu przez późniejszego rektora UMK nigdy nie doczekała się publikacji z powodu ich zniszczenia podczas II wojny. Tomasz Kempa zwrócił uwagę na niezwykle szerokie spektrum tematów podejmowanych przez tego naukowca. Otóż Ludwik Kolankowski poruszał kwestie nie tylko polityczne, ale także problematykę kultury i społeczeństwa Litwy w późnym średniowieczu i epoce wczesnonowożytnej. Ważnym elementem wystąpienia było podkreślenie prób rehabilitacji przez Kolankowskiego osoby króla Władysława Jagiełły, negatywnie opisanego przez kronikarza Jana Długosza, a także faktu, iż do badań dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego bardzo przydatne są źródła krzyżackie. Poza monarchami kilka słów poświęcono butnej polityce biskupa Oleśnickiego wobec państwa litewskiego. Na koniec autor referatu omówił pokrótce stosunek litewskiej historiografii do unii polsko-litewskiej z 1569 r. W latach dziewięćdziesiątych była ona niezwykle krytyczna wobec tego faktu historycznego, jednak w ostatnich latach tendencja ta uległa pewnym przeobrażeniom, co daje się zauważyć w nowszych publikacjach litewskich historyków.

Kolejny referat wygłosił dr hab. Piotr Oliński z UMK w Toruniu, który omówił „Osobowości Jagiellonów według Ludwika Kolankowskiego”. Toruński mediewista przedstawił kilku monarchów z dynastii Jagiellonów, którzy znaleźli się w kręgu zainteresowań naukowych Kolankowskiego. Należał do nich m.in. Jan Olbracht, który miał być dobrym władcą, niemniej jednak cechowała go duża porywczosć, co w ostateczności wpływało na jakość jego rządów w kraju. Piotr Oliński omówił także postacie Władysława Jagiełły i Aleksandra Jagiellończyka, którzy również znajdowali dużo miejsca w książkach oraz artykułach naukowych założyciela UMK. Pierwszy z wymienionych mo-

narchów był często ukazywany przez autora jako nieustrudzony, szlachetny, tolerancyjny, ale też jako prosty władca. Natomiast drugi z królów był według Kolankowskiego monarchą niesłusznie krytykowanym przez wielu badaczy epoki.

Ostatni referat wygłosił dr hab. Wojciech Piasek z UMK. Omówił on twórczość naukową Ludwika Kolankowskiego z punktu widzenia metodologii. Prelegent skupił się przede wszystkim na lwowskiej szkole historycznej, która miała odegrać dużą rolę w badaniach pierwszego rektora UMK. Wojciech Piasek umieścił tego historyka w kręgach klasycznej historiografii, chociaż w nieco zmienionej formie. W referacie przedstawił, jak duży wpływ na badania profesora wywarły udział w różnego rodzaju seminariach i pobyty badawcze w różnych ośrodkach naukowych. Na twórczość tego historyka wpłynęli tacy naukowcy, jak wspomniany wcześniej Ludwik Finkiel, ale także Bronisław Dembiński czy Tadeusz Wojciechowski. Podkreślono również fakt, iż Kolankowski przebywał w Berlinie, gdzie spotykał się, wymieniał poglądy i dyskutował z przedstawicielami niemieckiej myśli historycznej.

Po wysłuchaniu ostatniego referatu podziękowano uczestnikom za udział w konferencji, a także zaproszono do dyskusji, która toczyła się plenarnie. Poinformowano, że zostanie wydana publikacja zawierająca materiały konferencji. Na koniec organizatorzy zapewnili, że spotkania dotyczące podobnej problematyki będą się częściej odbywały w Instytucie Historii UMK w Toruniu.